

Egemen Söylemin Bir Aracı Olarak Edebiyat Jules Verne'in Olağanüstü Yolculuklar Anlatısı

Arş. Gör. Dr. Gülmelek Doğanay
Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
melekalev@ktu.edu.tr

Öz

Fransız yazar Jules Verne (1828-1905)'in edebi üretimi, yaşadığı dönemin toplumsal özelliklerini yansıttığı için edebiyat sosyolojisi alanında önemli bir araştırma nesnesi olarak yer almaktadır. Edebi metnin dış dünya ile olan ilişkisine odaklanan edebiyat sosyolojisi edebiyatı toplumsal bir kurum, bir olgu olarak kabul eder. Verne'i ünlü bir yazar yapan, Avrupalı (özellikle Fransız) çocukların ve ebeveynlerinin bilinmeyen yerler ve doğa hakkında bilgi edinebilmesini sağlamak amacı ile kaleme alınan ve bu nedenle çocuk edebiyatı kapsamına giren *Olağanüstü Yolculuklar* serisi 19. yüzyıl Avrupası'nın toplumsal yapısı hakkında önemli bilgiler aktarmakta, döneme şahitlik etmektedir. Bu bağlamda söz konusu serinin sosyolojik yorumu, hem onun yazıldığı dönemin iktisadi, siyasal, kültürel vb. toplumsal kurumlarını hem de toplumsal olanın edebiyata olan etkisini anlamayı sağlar. Bu çalışmada Verne'in *Olağanüstü Yolculuklar* serisinden yola çıkılarak edebiyatın, üretildiği dönemin siyasal söylemine/ideolojisine/temsil üretimine nasıl eklemlendiği ve onu yeniden ürettiği sorunsallaştırılacaktır. Başka bir ifadeyle edebiyatın egemen ideolojinin yeniden üreticisi olarak siyasal söylem alanı yaratabildiği iddia edilecektir. Çalışmada *Olağanüstü Yolculuklar* serisi üzerine yapılmış yabancı literatürdeki akademik araştırmalardan yola çıkılarak Verne'in metinlerinde kullandığı ideolojik temsiller ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, *Olağanüstü Yolculuklar* serisinin 19. yüzyılın bilimsel, sömürgeci ve şarkiyatçı söylemini yeniden ürettiği ve Avrupalı erkeği özne olarak kurarken, bilinmeyen coğrafyaları (Avrupalı olmayan toplumları) medenileştirilmesi gereken ötekiler olarak inşa ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat sosyolojisi, siyaset sosyolojisi, sömürgeci söylem, şarkiyatçı söylem, Jules Verne.

Literature as an Instrument of Dominant Discourse The *Extraordinary Journeys* Narrative of Jules Verne

Abstract

The literary production of Jules Verne (1828-1905/ the French author) is an important research object in the field of sociology of literature because it reflects the social characteristics of the period in which he lived. Sociology of literature, which focuses on the relationship of the literary text with the external world, accepts literature as a social institution and a social phenomenon. The *Extraordinary Journeys* series, which made Verne a

famous author, was written to enable European (especially French) children and their parents to learn about unknown places and nature. The Series convey important information about the social structure of 19th-century Europe and are witnessing the period. In this context, the sociological interpretation of the Series makes it possible to understand both the economic, political, cultural institutions and the influence of the social on literature. In this study, starting from Verne's *Extraordinary Journeys* series, it will be problematized how literature was articulated to the production and reproduction of the political discourse/ideology/representations of the period in which it was produced. In other words, it will be claimed that literature can create a political discourse space by reproducing the dominant ideology. In this study, the ideological representations used by Verne in his *Extraordinary Journeys* series were tried to be revealed by looking at the academic studies in foreign literature on the Series. It is concluded that the *Extraordinary Journeys* series reproduce the scientific, colonial, and orientalist discourse of the 19th-century and construct the unknown geographies (non-European societies) as others that need to be civilized while establishing the European man as a subject.

Keywords: Sociology of literature, political sociology, colonialist discourse, orientalist discourse, Jules Verne.

SEEHARD

GİRİŞ

Jules Verne (1828-1905) hukuk eğitimi almaya gittiği Paris'te edebiyata ilgi duymaya başlar ve Parisli edebiyat çevresi edinir. Şiir, kısa öyküler ve piyeslerle başladığı yazarlığa bilimsel didaktik macera hikâyeleri ile devam eder (Evans, 1992, s. 281; Kıran, 2005). Böylece döneminin hem bilimsel roman türünün hem de modernlik efsanelerinin yaratıcısı olarak edebiyat alanında yerini alır (Dehs, 2009, s. 19). Verne'in eserleri birçok dile çevrilir; 65 roman, 20 öykü ve 30 tiyatro metni bulunur; özellikle 62 kitaptan oluşan *Olağanüstü Yolculuklar* (1863-1905) serisi ile meşhur olur ve bilimkurgu edebiyat türünün doğmasına öncülük eden bir yazar olarak kabul edilir (Alcocer, 2008, s. 1; Dupuy, 2013, s. 131; Dehs, 2009, s. 22). Edebiyat eleştirmenleri arasında Verne'in bilimkurgu türünün babası olup olmadığına dair önemli bir tartışma vardır. Bu çalışmanın, onun edebi anlamda hangi türe öncü olduğuna dair bir söylem üretmek amacıyla olmadığını belirtmek gerekir. Yine de söz konusu tartışmaya ilişkin kısaca bilgi vermek yerinde olabilir. Bazı edebiyat eleştirmenlerine göre, Verne'in bilimkurgunun babası olduğu iddiası yanlıştır, çünkü o döneminin bilimsel, coğrafi ve tarihsel gelişmelerini aktarır sadece, herhangi bir gelecek ve yeni bir bilim kurgusu yoktur. Zaten bilineni kullanır. Hâlbuki bir Amerikan türü olan bilimkurgu fütüristiktir, geleceğe dair öngörülerde bulunur, gerçekleşmesi mümkün olan ya da olmayan hayali dünyanın içine gerçekliği yerleştirir. Verne 19. yüzyılın bilimsel ve pozitivist söylemini kullanır, manipüle eder (Unwin, 2005a, s. 6; 2005b, s. 7). Arthur B. Evans (1992, s. 279) -Timothy Unwin'in de kabul ettiği gibi- Verne'in eserlerinin, melez bir formun doğmasına ön ayak olduğunu iddia eder. Bu melez form bilimkurgudur, ancak Verne'in eserlerinin bilimkurgu olduğunda ısrarcı davranmaz; ona göre daha çok bilimsel romanlardır. Bununla birlikte, Fransız Devrimi'nden 1962 yılına kadar Fransa'da birçok bilimkurgu romanı yazılmıştır. Başka bir ifadeyle Verne'den önce de bilimkurgu romanı mevcuttur, ancak bir gelenek oluşturamadıkları için, onlardan pek bahsedilmez (Angenot, 2014, s. 18). Volker Dehs (2009, s. 387-388)'e göre de Verne'in eserleri bilimkurgu türü içerisine sıkıştırılmaz, çünkü çok daha geniş anlamlar içerir. Lionel Dupuy (2013, s. 131) ise, *Olağanüstü Yolculuklar* serisinin coğrafi roman olarak adlandırılması gerektiğini savunur. Çünkü seri, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki keşifler, seyahatler ve buluşlar tarafından geliştirilen coğrafi bilginin aktarıldığı anlatıları içerir. Bununla birlikte, Verne'in eserlerinin çocuk edebiyatından ziyade yetişkinlere hitap eden roman türleri kapsamında ele alınması gerektiğini kabul edenler de bulunur (Kıran, 2005, s. 20).

Verne'in ve eserlerinin hem edebi hem de akademik anlamda çalışılıyor olmasının en önemli nedeni modern zamanlara ilişkin orijinal ve kuvvetli tanıklıklar aktarabilmesidir (Evans, 1992, s. 293). Özellikle *Olağanüstü Yolculuklar* serisi 19. yüzyılın ikinci yarısındaki keşifler, seyahatler ve buluşlar tarafından geliştirilen coğrafi bilginin aktarıldığı anlatıları içerir (Dupuy, 2013, s. 131), yeni bir söylem (modernlik) yaratımına eşlik eder (Kıran, 2005, s. 20). Ayrıca Verne modern zamanlara içkin olan bilimsel söylemin edebiyat aracılığıyla üretimine katılır. Öyleyse Verne'in ortaya koyduğu eserlerin arkasında toplumsal ve siyasal bir bağlamın olduğu kabul edilmelidir. Bu çalışmada Verne'in *Olağanüstü Yolculuklar* serisi üzerine yapılmış olan akademik çalışmalardan faydalanılarak edebi metinlerin dönemin siyasal söylemine/ideolojisine/temsil üretimine nasıl eklemlendiği ve onu yeniden ürettiği sorunsallaştırılacaktır. Bu anlamıyla estetik ve biçim yönünden edebiyat eserinin incelemesinden çok edebi üretimin arkasındaki toplumsallık ortaya konacak ve edebiyat sosyolojisinin önemi tekrar edilecektir. Başka bir ifadeyle, sanatın iktidara karşı bir meydan okuma mı yoksa iktidarın ideolojik aygıtı mı olduğu tartışmasından hareketle, bu sefer

egemen ideolojinin yeniden üreticisi olarak siyasal söylem alanı yaratabildiği iddia edilecektir. Edebiyat bazen iktidara eleştirel yaklaşır, bazen ise onun egemenliğini pekiştirir ve hegemonikleşmesini sağlar. Her halükarda edebiyat siyasal bir söylem inşa eder. Bu söylemin inşası Verne'in eserlerinde çok net bir şekilde görülebilmektedir.

Sanatı toplumsal bir olgu olarak gören Berna Moran, sanatın dört unsuru içerdiğini söyler: “*Sanatçı, eser, okur ve bunların içinde bulunduğu dış dünya (toplum)*” (Moran, 2008, s. 9-10). Sanat kuramları da bu dört unsurdan birine yönelir genelde. Edebi metnin dış dünya ile olan ilişkisine odaklanan edebiyat sosyolojisi ise, edebiyatı toplumsal bir kurum, bir olgu olarak kabul eder. Edebiyat sosyoloji alanında yer alan çeşitli yaklaşımların bu toplumsal kurumu farklı toplumsal ilişkiler bağlamında analiz ettikleri görülür. Bu anlamıyla edebiyat toplumun aynası, toplumsal temsillerin üreticisi, egemen ideolojinin aygıtı, yazarda toplumun uyandırdığı duygunun dışavurumudur. Öyleyse bir edebi metin, yazıldığı döneme özgü toplumsal olguların ortaya konabilmesi için bir belge gibi ele alınabilir ya da edebi metnin tamamen anlaşılabilmesi için döneminin iktisadi, siyasal, ideolojik ve toplumsal koşullarının analiz edilmesi gerekebilir. Başka bir ifadeyle yazar, eser ve okur toplumsal koşullar tarafından belirlenir (Moran, 2008, s. 78, 83). Kurmacadan meydana gelen edebiyat bir döneme tanıklık eder, bir dünya görüşü oluşturur ve önerir: Hem toplumsal olanı yansıtır hem de onu biçimlendirir (Alver, 2006, s. 109-111).

Edebiyatın toplumsal bir kurum olarak kabulü, onun edebiyat pratiklerine ilişkin toplumsal düzeni tesis eden normlar bütünü olarak tanımlanmasını gerektirir. Bu tanım Althusserci edebiyat eleştirmenlerinin edebi metnin toplumsal temsiller/ideoloji içerdiği dolayısıyla ideolojik bir aygıt olduğunu iddia etmelerini (Sapiro, 2019, s. 40) anlamlı kılar. Marksist kuram çerçevesinde bakılacak olursa edebiyat egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eder; ideolojiktir. Althusser bu kabulü daha ileriye taşır ve geliştirir. Ona göre, edebiyat toplumdaki hâkim ideolojiyi işler, dönüştürür ve yeni bir ürün ortaya koyar. Bu nedenle edebiyat Marksist kuramcılarının ileri sürdüğü gibi toplumsal gerçekliğin basitçe bir yansıması değildir, bir üretimdir. Ürettiği şey de dönüştürülmüş ideolojidir (Moran, 2008, s. 44, 66).

Olağanüstü Yolculuklar serisi, her şeyden önce toplumsal, bilimsel, siyasal, iktisadi ve kültürel anlamda dünyanın 19. yüzyılda geçirmiş olduğu dönüşümü günümüze aktaran bir arşiv niteliğindedir (Unwin, 2005a, s. 5; Smyth, 2000, s. 3). Verne, bu eseri aracılığıyla 19. yüzyılın burjuva sınıfının yeni iktidarının bilimsel ve teknik silahlarını ölümsüzleştirir (Kıran, 2005, s. 20). Bir yandan yolculuk ve teknoloji temaları dönemin teknolojik ve bilimsel ilerlemeleri doğrultusunda kullanılırken, öte taraftan sömürgeciliğin değiştirdiği jeopolitik haritaların da eserlerinde yer aldığı görülür (Unwin, 2005a, s. 5). 19. yüzyıla hâkim olan pozitivizmin etkisi ile Verne'in eserlerini ansiklopedik bilgilerle doldurur ve dünyanın keşfedilmeyi bekleyen genel geçer yasalarla dolu olduğuna inanır (Dehs, 2009, s. 167-168). Bu türden bilgilerin aktarılmasının nedenlerinden biri elbette serinin editörü Pierre-Jules Hetzel (1814-1886)'in tamamen pedagojik kaygılarla yayın yapma amacı gütmesidir. Böylece kurgusal bir yolculuk anlatısı ile çocuklar/gençler, anavatanlarına uzakta kalan yerler, sömürgeler hakkında bilgi edinebilecektir (Unwin, 2005a, s. 5; Vierne, 1989, s. 12). Serinin alt başlığı “Bilinen ve Bilinmeyen Dünyalara Yolculuk”tur. Bu başlık, modern bilimin bilinmeyen keşfi için araçsallaştırıldığını gösterir (Dupuy, 2011, s. 225-226; Smyth, 2000, s. 1). Dolayısıyla *Olağanüstü Yolculuklar* serisi Batı'nın doğaya ve bilinmeyen yerlere ilişkin ürettiği mitleri içerir ve doğa ile bilinmeyen yerlerin bilinir kılınarak tahakküm altına

alınması gerektiği modernist iddiasını tekrarlar. 19. yüzyıla egemen olan güçlerin değerlerini, ideolojik temsillerini, sömürgeci ve şarkiyatçı söylemlerini eserlerine taşır ve yeniden üretimine katılır.

Verne ölümü ile birlikte yitirmeye başladığı popülerliğini 1960-1970'lerde akademik anlamda tekrar kazanır. Eserleri hakkında hem eleştirel edebiyat hem de bilimkurgu alanında akademik metinler yazılır (Evans, 1992, s. 280). Batı'da Verne'in eserleri üzerine yapılan oldukça fazla akademik çalışma mevcuttur. Türkiye'de hakkında edebiyat ve kültür dergilerinde bolca inceleme yazısı bulunan Verne'in eserlerinin sosyal bilimlerin ilgili alanlarında yeterince analize tabii tutulmadığı görülmektedir. Bu ilgisizliğin nereden kaynaklandığının sorunsallaştırılması dahi bize edebiyat sosyolojisi bağlamında önemli veriler sunacaktır. Bu çalışma, onun eserleri ve eserlerinin toplumsal olanla ilişkisinin analizinin önemini vurgulamaktadır.

Çalışma üç başlıktan meydana gelmektedir. İlk başlıkta Verne'in eserleri üzerine Türkiye'de yapılan akademik çalışmaların sayıca az olmasının edebiyat sosyolojisi alanında Türkçe literatürde önemli bir boşluk yarattığını vurgulamak amacıyla *Olağanüstü Yolculuklar* serisinin Türkiye'de yayınlanma sürecinden ve üzerinde yapılan bilimsel çalışmalardan bahsedilecektir. İkinci başlık yazarın edebiyat ve bilim dünyası içerisinde yer alan insanlarla olan temasının edebi metinlerinin ideolojik kaynaklarını nasıl oluşturduğuna ve bilimsellik söyleminin Verne'in eserleri üzerindeki ağırlığına ayrılacaktır. Son başlıkta ise, bilgi nesnesi olarak kurulan bilinmeyen yerlerin Avrupa'nın ötekisi olarak nasıl inşa edildiğine ve bu yerlerin şarkiyatçı temsillerle nasıl yeniden üretildiklerine değinilecektir.

Türkiye'de Olağanüstü Yolculuklar

Olağanüstü Yolculuklar serisi, editörü ve sahipliğini Hetzel'in yaptığı *le Magasined'Education et de Récréation* bünyesinde tefrikalar halinde Fransa'da basılır. Daha sonra *Collection Hetzel* çatısı altında yayınlanır (Verona, 2004, s. 141). Seri ilk kitabı ile popüler olur ve pek çok yabancı dile çevrilir. Türkiye'de Verne'in eserlerinin çevirilerinin diğer Batılı ülkelerle hemen hemen aynı dönemde ve eserlerin Fransa'da yayınlanmasının neredeyse hemen ardından yapılmaya başlandığı görülür. 19. yüzyıl sonunda Osmanlı coğrafyasında hem Verne çevirileri yapılır, hem de hakkında Türkçe eleştirel yazılar yazılır (Andı, 1998, s. 69-71). Verne'in romanlarının ilk Osmanlıca çevirileri tıpkı Fransa'da olduğu gibi başta *Servet-i Fünun* olmak üzere çeşitli dergilerde tefrikalar halinde yayınlanır (Haser, t.y., s. 40). *Olağanüstü Yolculuklar* serisinden ilk Osmanlıcaya çevrilen kitap *Seksen Günde Devr-i Âlem*'dir (Bayramoğlu, 2009, s. 9). Çevirmenliğini Ohannes Gokasyan'ın yaptığı *Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti* (1877) Türkçeye çevrilen ikinci kitaptır, ancak parça parça basılan kitabın tercümesi tamamlanamaz. Yine benzer şekilde *Küre-i Arzdan Kamere Seyahat* tercümesi de yarım kalır. *Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti*'nin ikinci roman tercümesi ise 1885 yılında Ermenice basılır. Çevirmeni Karabet Y. Panosyan'dır. 1886 yılında *Merkez-i Arza Seyahat* Mehmed Emin Bey tarafından çevrilir. Birkaç sene sonra Ahmet İhsan [Tokgöz]'ün Verne'in eserlerini tercüme ettiği görülür (Andı, 1998, s. 68-69). Ahmet İhsan ile başlayan seri halindeki çeviriler, Verne'in Türk okurlarına kazandırılmasının ilk dalgasını oluşturur. Ahmet İhsan (1868-1942) 1885-1902 yılları arasında Verne'in on dört kitabını Osmanlıcaya tercüme eder (Bayramoğlu, 2009, s. 10-14).

Osmanlı döneminin son çevirisi *İnatçı Kahraman Ağa*'dır. Roman 1915 yılında Mahmud Kenan çevirisi ile basılır (Andı, 1998, s. 79). *İnatçı Kahraman Ağa*, Verne'in 1930'da Kemalettin Şükrü tarafından ilk Türkçe çevirisi yapılan eseridir de (Haser, t.y., s. 41; SEFAD, 2021; (46): 319-336

Bayramoğlu, 2009, s. 12). Verne'in hayatının anlatıldığı Türkçe ilk biyografik çalışma ise, Faik Sabri tarafından yazılan ve 1932 yılında basılan *Jules Verne: Hayatı Eserleri* isimli kitaptr (Bayramoğlu, 2009, s. 12). Tefrikalar halinde değil de kitap şeklinde basılan ilk Verne çevirisi ise, 1927 tarihli Osmanlıca yayınlanan *Aya Seyahat*'tir. Cumhuriyetle birlikte Verne çevirileri, *Dünya Keşif Seyahatleri* haricinde, kitap olarak yayınlanır (Haser, t.y., s. 43).

En kapsamlı Verne çevirilerini, İnkılap Kitabevi (İnkılap ve Aka) tarafından 1942'de yayınlanmaya başlayan *Jules Verne Eserleri Külliyyatı* serisi içerir. Bu serinin çevirileri Ferid Namık Hansoy tarafından yapılır. İnkılap Kitabevi altmış yıl sürecek bir tekel oluşturur ve Verne çevirilerini yapan tek kitabevi olma özelliği sergiler (Bayramoğlu, 2009, s. 13). Günümüzdeki en kapsamlı seri ise İthaki Yayınları tarafından yayınlanan *Jules Verne Kitaplığı* dizisidir. 2001'de ilk kitabı basılan bu dizi 46 ciltten oluşur. Alfa Yayınevi de *Olağanüstü Yolculuklar* serisinin kapsamlı çevirilerini yapmaktadır (Bayramoğlu, 2009, s. 13; Haser, t.y., s. 44).

Türkiye'de Verne'in eserleri hakkında edebiyat ve kültür dergilerinde yayınlara rastlamak mümkündür. Ali Emre (2019) tarafından yazılan *Jules Verne'in Osmanlısı: İnatçı Keraban* isimli kitabı da yine akademik olmayan bir edebiyat incelemesi olarak literatürde yer alır. Edebiyat dergileri ve gazetelerin kitap eklerindeki edebiyat incelemeleri dışında Türkçe literatürde Verne ve eserleri üzerine yazılmış pek fazla akademik çalışma bulunmamaktadır. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Tez Merkezi'nde kayıtlı biri doktora dördü yüksek lisans olmak üzere toplamda beş tez bulunmaktadır. Söz konusu tezler eğitim-öğretim, mütercim tercümanlık, Fransız dili ve edebiyatı alanlarında yazılmıştır ve Verne'in eserlerinin Türkçe öğretim programı içerisindeki işlevi, çevirilerin incelenmesi, çocuk eğitimine katkısı ve fantastik tür incelemesi konularını içermektedir. Bunların yanında Verne tercümeleri bibliyografyasını içeren makaleler de bulunmaktadır. M. Fatih Andı (1998)'nin *Türk Edebiyatında Jules Verne Tercümeleri* bu türden akademik çalışmalara örnek gösterilebilir. Mahmut H. Akın (2006)'ın *Jules Verne'in Yirminci Yüzyılda Paris Adlı Romanından Bir Dönemin Bilim Algısını Okumak* isimli makalesi de Jules Verne ve eserleri üzerine yazılan ve nadir olarak rastlanan Türkçe akademik çalışmalardandır. Öte taraftan *İnatçı Keraban* üzerine biri Fransızca diğeri Türkçe olmak üzere Türkiyeli araştırmacılar tarafından yazılmış iki makale (Arzu Etensel İldem (2005)'in *Kéran le têtü, roman d'aventures et/ou roman orientaliste?*, Nezahat Özcan (2008)'in *Jules Verne'den bir Osmanlı Hicvi: İnatçı Keraban* isimli makaleleri) bulunmaktadır. Erişilebilir literatüre bakıldığında Türkiye'de çeviribilimi kapsamında önemli çalışmaların varlığı ile birlikte, edebiyat sosyolojisi alanında Verne'in eserlerinin analizine pek rastlanmamaktadır.

Türkiye'de birçok çevirisi yapılan ve edebiyat dergilerinin bu kadar ilgi gösterdiği Verne'in eserlerinin akademik bir çalışmayla analiz edilmiyor oluşu bu alanda önemli bir boşluğun olduğunu ortaya koymaktadır. Verne'in eserlerinin yazıldığı dönemin toplumsal, iktisadi, siyasal ve ideolojik temsillerini barındırdığı varsayımından hareketle Avrupalı bir yazarın edebi üretim aracılığıyla Avrupalı olmayan toplumlar hakkındaki bilgi üretimine nasıl katıldığının sosyolojik yorumunun, bu toplumlarda yaşayan sosyal bilimciler tarafından yapılması önem arz etmektedir.

Yazarın Toplumsal Çevresi: Edebi Metinlerinin İdeolojik Kaynakları

Olağanüstü Yolculuklar serisinin yazımı yoğun bilimsel bilgi birikimi ile gerçekleştirilir. Verne coğrafya, fizik, jeoloji, astronomi, tarih alanlarına özgü bilgiyi Ulusal Kütüphanede yapmış olduğu araştırmalar, bilimsel gazete ve dergiler ile bilim insanları arasından edindiği

yakın dostları sayesinde öğrenir ve eserlerinde bu bilgileri kusursuz bir şekilde işler (Evans, 1992, s. 282). Verne'in coğrafi bilgisi daha çok otuz yıldan fazla bir süre üyesi olduğu *La Société de Géographie de Paris*'nin yayınladığı bültenlere dayanır. Coğrafyacı ve kâşif olan Jacques ve ünlü bir gök bilimci ve fizikçi olan François Arago kardeşler ile olan yakın ilişkisi sayesinde Verne, başka bilim insanları ile de tanışır ve onlardan edindiği bilgiler romanlarını yazmada oldukça faydalı olur (Dupuy, 2011, s. 226-229). Verne'in kuzeni, matematikçi Henri Gachet ve "Nadar" rumuzu ile tanınan Félix-Gaspard Tournachon'un da Verne üzerindeki etkileri oldukça önemlidir (Evans, 1992, s. 282). Nadar, 1860'lı yılların ortasında Verne'in bilimsel bir çevreyle tanışmasını sağlar. Nadar Verne'in eserlerinde bazen kendi rumuzu bazen de Ardan ismi ile yer bulur (Dehs, 2009, s. 141-144). Verne'in kardeşi Paul da deniz ve denizcilğe ilişkin mühendislik bilgileri ile onu yönlendirir (Vierne, 1989, s. 23-24). Jules Verne eserlerinde, tanıştığı bilim insanlarının isimlerinin yanında diğer kurgu kahramanlarının isimlerinden esinlenerek ya da komedi unsuru olarak gündelik veya bilimsel dilde kullanılan bir sembolden yola çıkarak kahramanlarını adlandırır. Örneğin Ardan Nadar'a, Pierdeux πr^2 'ye, Fogg gerçek bir Amerikalı gezgine, Nemo hiç kimseye gönderme yapar (Dehs, 2009, s. 172). Öte taraftan bu kahramanların ideolojileri, davranışları ve konuşma biçimleri de 19. yüzyıl davranış ve konuşma biçimlerini, inanışlarını yansıtır (Kıran, 2005, s. 22).

Verne, eğer hakkında pek bilgisi olmayan bir bölge hakkında roman yazacaksa, yeni yayınlanmış seyahat yazılarından faydalanır (Dupuy, 2011, s. 226). 1850'lerin sonu ve 1860'ların başında Afrika'ya giden kâşifler Fransa'da oldukça popülerdir ve Verne bu kâşiflerin seyahat yazılarından etkilenecek ilk eserlerini yazar (Evans, 1992, s. 283-284). Öte taraftan, Verne'in etkisinde kaldığı yazarlar da vardır. Örneğin 19. yüzyılın başında Fransa'da yayınlanan ve çocuklara ebeveynlerine ve Tanrıya itaat etmeyi dayatan robinsonadlar¹ Verne üzerinde oldukça etkili olmuştur. Verne'i gerçekten etkileyen en önemli isim ise, Victor Hugo'dur. Sanatsal anlamda Victor Hugo Verne'in rol modeli olur (Dehs, 2009, s. 33-34, 45). Özetle bilim insanı, seyyah ve sanatçılardan oluşan toplumsal çevresinin Verne'in edebi üretiminde oldukça etkili olduğu görülür. Bu toplumsal çevreye egemen olan ideolojik temsillerin de eserlerinde yer alması olağan karşılanabilir. Yazarın yaşadığı döneme ilişkin olan toplumsal ve siyasal olayların dahi onun edebi üretimine yön verdiğini söylemek mümkündür. Keza eserleri kronolojik bir şekilde incelendiğinde kullanılan temsillerin dönüştüğü tespit edilebilir.

Verne'in yazım hayatını iki döneme ayırmak yerinde olur: 1862-1886 yılları arasında Hetzel ile yaptığı işbirliği sonucu ortaya çıkan, en meşhur eserlerini verdiği ve optimist bir bakış açısıyla bilimsel gelişmeleri övdüğü dönem ve 1886-1905 yılları arasında yazarın pesimist bir bakış açısıyla ele aldığı, çevreci, bilimin kötü taraflarına vurgu yaptığı ve toplumsal konulara değindiği eserler dönemi. Bu dönemde Batı'nın bilimsel üstünlüğü vurgusu yerini bilimin Batılı tarafından kötüye kullanılması temasına bırakır. Bu, Verne'in eserlerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Maceracı-bilim insanı kahramanları bilimi kişisel ve siyasal çıkarları için kullanırlar. Bilimin kötü amaçlara hizmet ettiği temasının arkasında Kırım ve Fransız-Rus Savaşları'nın patlak vermesi yatmaktadır (Evans, 1992, s. 285; Unwin 2005a, s. 9-10). 1905-1919 yılları arasında da bir üçüncü dönem olduğu varsayılabilir. Bu son

¹Johachim Heinrich Campe'nin *Genç Robinson (Robinson der Jüngere)*'unu takip eden çeşitlemeler: Mme Mallès de Beaulieu'nün *On İki Yaşındaki Robinson (Le Robinson de douze ans-1816)*, Catherine de Woillez'in *Emma ya da Dişi Robinson (Emma, ou Le Robinson de demoiselles-1835)*, Ernest Fouinet'nin *Buzullardaki Robinson (Robinsondesglaces-1835)*, Mirval'in *Çöldeki Robinson (Le Robinsondesablesdu désert-1837)* ve özellikle Wyss'in *İsviçreli Robinson (1812)*'u.

dönem Verne'in ölümünden sonra oğlu Michel'in eserlerini tamamlayarak yayınladığı dönemdir (Evans, 1992, s. 289). 1886'dan itibaren tamamen bilimin kötü taraflarının vurgulandığı bir döneme girse de Verne aslında bu tarihten evvel de bilimi olumsuzlayan birkaç eser ortaya çıkarır. Bu nedenle 1875'e kadar bilimin mutlaklığını kabul ettiği eserler verdiği varsayılabilir. 1875-1886 yılları arasındaki eserlerindeki bu çelişkili durum (hem bilimsel gelişmeden duyulan heyecan hem de olumsuzlama) geçiş dönemi olarak değerlendirilebilir (Dehs, 2009, s. 168).

Verne'in özellikle ilk dönem eserlerinde modernist ideolojinin, bilimsel ve teknik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan ve burjuva toplumuna içkin olan ilerleme fikrinin açıkça görünür olduğu bir gerçektir. Bilim, Verne'in kurgusuna gerçeklik kazandırdığı müddetçe araçsaldır (Vierne, 1989, s. 81-82). Verne bilimin ilerlemesi gerektiğine inanır ve bu ilerleme özgür düşünce ve eleştiri ile sağlanacaktır (Angenot, 2014, s. 29). İlerleme fikri, 19. yüzyıl Avrupa emperyalizminde merkezi bir role sahiptir ve Verne de anlatılarında ilerleme ile emperyalizm arasındaki ilişkinin yeniden üretimine katılır (Paudyal, 2013, s. 90). Böylece modern sanayi toplumunun gerçek bilimsel keşifleri kadar, kurgu dünyası aracılığıyla da bilgi kurulur (Unwin, 2005b, s. 13). Bilimin bu son derece yüceltilişi Batılı bilim insanı ve yazarın doğaya olan bakışını da dönüşüme uğratar. Verne'in eserlerinde dünya insanın elinden kaçamayan bir nesnedir ve doğa insana tabiidir, ona boyun eğmiştir. Böylece dünyayı bilinir kılınabilen kapalı bir yer haline getirmeye çalışır. Ona göre, dünyanın var olabilmesi insanın varlığına bağlıdır (Barthes, 1957, s. 75-76). Verne, öyleyse, burjuva toplumuna içkin olan modernlik anlatısından beslenir, dünyaya pozitivist bir bakış açısı ile bakar (Smyth, 2000, s. 3).

Verne'in Aydınlanma projesinin Romantığı olduğu söylenebilir. Romantiklerin doğa yüceltmelerini bilim ve teknoloji yüceltmelerinin aldığı çağda, Verne, Aydınlanma projesini anlatılaştırır: Doğanın efendisi insandır. Verne anlatılarında doğanın mitolojikliği yerine bilimi önceler. Bilim estetik bir öge olarak kullanılır ve bu bilimin yüceltilmesi ile sonuçlanır (Paudyal, 2013, s. 92). Başka bir ifadeyle Verne, bilimsel anlatıları, Romantiklerin mite yaptıkları vurguda olduğu gibi mitselleştirir (Vierne, 1989, s. 83); bilimselliği yücelten bir mitos yaratır. Batılı yazar, diğer alanlarda olduğu gibi Batı'nın bilimsel üstünlüğünü kalıp yargılar üzerinden kurduğu zıtlıklardan yola çıkarak meşrulaştırır. Mitos ve logos zıtlığına dayanan bu meşrulaştırma söyleminde, Avrupalı olmayan toplumlar/öteki coğrafyalar, mitosu yani batıl inancı, karanlığı, cahilliği, kurbanları, doğanın esiri olan insanı, despotluğu, tarihsel geriliği, mekânsal uzaklığı imlerken; Batı logosu yani bilgiyi, akılcılığı, aydınlığı, doğaya hâkim olan insanı, özgürlükçü bir toplumu işaret eder. Aslında logosu temsil ettiğini dayatan Batı, kendi mitosunu bu şekilde yaratır (Kontny, 2011, s. 128-133).

Michel Foucault'ya göre, Verne'in metinlerinde bilimsel söylem metne dışsaldır; dışarıdan ödünç alınır. Bilimsel bilgiyi uygulayan ve aktaran bilim insanı başkahraman ise, maceranın kahramanından ziyade aracıdır: Bilimsel söylemin metnin içine girmesini sağlayan bir aracı (aktaran Unwin 2005b, s. 191-197). Verne sık sık eserlerinde başkalarından ödünç aldığı detaylı ansiklopedik bilgileri kullanır. Amacı bilinmeyen yerler hakkında Fransız okuyucunun bilgi sahibi olmasıdır (Alcocer, 2008, s. 3). Batılı (özellikle Fransız) çocukların ve yetişkinlerin eğitilmesi amacı ile yazılan *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde anlatıcı olayın geçtiği mekân ve kişiler hakkında oldukça detaylı bilgiler verir: Dağların yüksekliği, tüm küçük nehirlerin isimleri, madenlerin nerede bulunduğu, hatta yerel halka özgü deyişleri bilir. Üstelik anlatıcı Fransız okuyucunun yaşadığı anakara ile anlatıda

kurgulanan yerler arasındaki farkları da çok iyi bilir ve sürekli bu farkları vurgular: Ev/evden uzakta, medeni/medeniyetten uzakta, bilen/madun, biz/onlar (Verona, 2004, s. 141-142).

Görüldüğü üzere 19. yüzyılın bilimsel(lik) söylemi Verne'in eserlerine oldukça egemendir. Bunda Verne'in bilim insanlarından oluşan bir sosyal çevreye sahip olmasının yanında, onun yaşadığı dönemde akla diğer tüm inançlardan daha üstün bir yer verilmesinin ve ilerleme fikrinin oldukça büyük etkisi bulunmaktadır. Bilimsel bilginin kurgu malzemesi olarak kullanılması, Verne'in çeşitli söyleşilerinde ifade ettiği gibi, eserlerinin gerçekmiş gibi algılanmasına yarıyor olabilir. Ancak sadece bu kadar basit bir işlevi yerine getirdiği iddia edilemez. Bilimsel bilginin edebi kurgunun içine yerleştirilmesi bir o kadar da ideolojik ve siyasaldır: Bilgi üretiminin gerçekleştiği yer ile bu bilginin nesnesi konumundaki öteki yer arasındaki mesafenin belirlenmesine yarar. Böylece coğrafyalar/medeniyetler arasında bir hiyerarşi, eşitsiz bir güç ilişkisi yaratılabilir. Pozitivist bir yaklaşımla edebiyatın içine bilimi yerleştiren Verne, doğanın ve öteki coğrafyaların tahakküm altına alınabileceği söylemini pekiştirir ve Avrupalı toplumları özne olarak kurar. Coğrafya bu anlamıyla onun kurgularının önemli bir unsuru haline gelir. Bilinmeyen coğrafyaları, başkalarından ödünç aldığı anlatılarla kendi edebi kurgusunun içine yerleştirir. Bu yerleştirme oldukça ideolojik temsillerle yapılır. Öyleyse gerçek olduğu iddia edilen tüm bu kurgu coğrafyaları hayali olarak üretilirler, hem edebi kurgunun yazarı Verne hem de onun ödünç aldığı bilginin üreticileri olan dönemin bilim insanları tarafından. Tüm bu bilimsel ve edebi yaratı her ne kadar bilimsellik iddiasında olsa da nesnel değildir. Nesnel olmadığı için de aslında gerçek değildir; ancak gerçekmiş gibi dayatılır.

Batılının Bilme Arzusu: Bilinmeyen Coğrafyaların Şarkiyatçı Temsilleri

Verne, Avrupa dışında yer alan coğrafyaları mekân olarak seçer eserlerinde; ancak bu yerlere daha önce pek seyahat etmemiştir. İlk yurtdışı gezisini 1859'da İngiltere ve İskoçya'ya yapar. İlerleyen tarihlerde Almaya, Danimarka, Norveç, Birleşik Devletler (New York ile Niagara Şelaleleri), Fransa kıyıları, Güney İspanya, Cezayir, İsveç, Hollanda, İtalya, Baltık Denizi ve İrlanda'yı ziyaret eder ve bu yerler *Olağanüstü Yolculuklar* serinin bazı kitaplarında edebi mekân olarak yer alır (Evans, 1992, s. 287; Harpold, 2005, s. 18-19). Bu anlamda Verne döneminin Fransız yazarlarından ayrılır. Onlar metinlerinin mekânını Fransa ve çevresi ile sınırlı tutarken Verne, tüm dünyayı (özellikle sömürgeleri) mekân olarak kullanır (Unwin, 2005b, s. 12). Pozitivizmin doğayı bilinir kılma çabasında olduğu gibi, bilinmeyen coğrafyaları bilme arzusu, yazarı Avrupa dışındaki coğrafyaları edebi metinlerinin kurgu mekânı olarak seçmeye iter. Bilinmeyen yerler, aslında bilimi yücelten Batılı yazarın bilgi nesnesidir. Bu bilgi nesnesine Verne şarkiyatçılık penceresinden bakar.

14. yüzyılda ortaya çıkan ve 18.-19. yüzyıllarda bilimsellik iddiasında olan şarkiyatçılık kabaca kültürel ve siyasal anlamda kendisini daha üstün gören Batı'nın, Doğu olarak tanımladığı şey hakkında konuşmasıdır (Kontny, 2011, s. 121). Said (1997)'e göre, Batı'nın Doğu üzerindeki ekonomik ve kültürel hegemonyası şarkiyatçılık sayesinde gerçekleşir. Şarkiyatçılık esas itibari ile Batı'nın Doğu'yu bilinir kılma, hakkında bilgi üretme arzusudur. Medeni olmama/medeni olma karşıtlığı üzerinden Doğu'yu bilinir kılma, Batı'nın kendini tanımlayabilmesini sağlar. Bu anlamda şarkiyatçılık basitçe bir mit olarak tanımlanamaz, ondan çok daha kuvvetlidir; çünkü Batı'nın Doğu üzerindeki otoritesinin meşruluğunun, hegemonyanın oluşmasını sağlar. Bilimden faydalanarak şarkiyatçılık, yabancı yerler hakkında ürettiği söylem ile "hayali coğrafyalar" inşa eder. Bu inşa, bilinen ile

bilinmeyen (egzotik) yerler arasındaki mesafenin oluşmasını sağlar (Jackson, 1989, s. 150). Batı ile Doğu ya da Avrupalı ile Avrupalı olmayan arasındaki bu karşıtlık önceden de vardır; ancak sömürgecilik ile daha görünür olur. Çünkü sömürgecilik Avrupalı ile Avrupalı olmayan arasındaki etkileşimin genişlemesini sağlar (Loomba, 1998, s. 58).

Bazı edebi metinlerin, sömürgeciliğin meşrulaştırılmasında önemli bir işlevi olan söz konusu şarkiyatçı söylemin üretimine katıldıkları görülür. Çünkü edebi metinler de tıpkı piyasa ve eğitim sistemlerinde olduğu gibi toplumsal kurumların bir parçası olarak işlev görür. Söz konusu metinler, sömürgecinin hem metropolde hem de sömürgelerde kültürel otorite sahibi olmasını sağlar (Loomba, 1998, s. 70). Daha önce Doğu'ya seyahat etmemiş yazarlar ile bu deneyimi yaşamış ve gerçek Doğu ile karşılaşmış olan seyyahlar önceden beri aktarılan gelen basmakalıp söylemleri kendi metinlerinde yeniden üretirken, mevcut ötekinin varlığını, dolayısıyla Batı'nın lehine olan tahakküm ilişkisinin devamını sağlarlar. Bu anlamda Said (1997, s. 18)'in ifadesiyle Batı, kendi bilinçaltının ürünü olan hayali bir Doğu yaratır; Doğu, Doğululaştırılır. Batı'nın Doğu hakkında üretmiş olduğu tüm metinler bu anlamda ideolojik temsiller içerir. Öyleyse Batı ile Doğu arasında iktisadi ve siyasi tahakküm ilişkisinin (sömürgecilik) yanında, Doğu hakkında bilgi üreten ve bilimsellik iddiasında olan şarkiyatçı metinlerin kurduğu iktidar ilişkisi de söz konusudur (Parla, 2018, s. 11).

Verne, eserlerinde kronotoplar (uzam-mekân ilişkisi) arasındaki geçişleri kullanır: Gerçek olandan hayali olana (olağanüstü coğrafyaya) geçilir (Dupuy, 2013, s. 132; Winandy&Winandy, 1969, s. 105). Başka bir ifadeyle, anlatıda yolculuk medeniyetten barbarlığa doğrudur (Verona, 2004, s. 143). Böyle bir kurgu yazara, bilinmeyen yeri mitler, semboller ve egzotik unsurlarla bezeyebilme imkânı sağlar. Verne buradan herhangi bir yere ve şimdiki zamandan geçmiş zamana olan hareketi ele aldığı *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde bu anlamda egzotikleştirilen, idealleştirilen, fantazileştirilen ve stereotipleştirilen coğrafyalar üzerine yazar. Egzotiklik, coğrafi anlamda olağanüstü olarak kurgulanan yerlerin ana karaya olan mesafesini pekiştiren bir öğe olarak yer alır Verne'in eserlerinde. Uzak yerler egzotikleştirilir (Dupuy, 2013, s. 132-138) ya da mistikleştirilir. Verne'in *Dünyanın Merkezine Yolculuk* anlatısında Professor Lidenbrock'un yeğeni Axel, yaptıkları yolculukta hem gerçeği hem de hayalini bulabildiği için heyecanlıdır. Yeryüzünün merkezine doğru yol alırken yaptıkları jeolojik çalışmalar gerçekliğin çekiciliği olarak belirirken, diğer taraftan gizemli yolculuğun mistik yönü ise hayalin/rüyanın çekiciliği olarak ortaya çıkar. Ötekinin mistik varlığı (Saknussem) bir kriptogramın işin içine girmesi ile belirir (Kriptogram, mistik bir varlığın yolculuğa katılacağına habercisidir). Öyleyse Verne'in kurgu dünyası hayal ile gerçeğin bir alaşımı, "alacakaranlık bir alan" olarak belirir (Winandy&Winandy, 1969, s. 98-100).

Verne'in yolculuk anlatısı uzamsal ve zamansal anlamda döngüsel; hareketi barındırır; macera, keşif, kaçış ve özgürlüktür. Kahraman, bilinmeyen bir yer için bilinen dünyasından ayrılır ve tekrar oraya geri döner (Winandy&Winandy, 1969, s. 98-99). Bu basitçe bir macera anlatısı değildir; maceranın bitişi mitselleştirilir (Barthes, 1957, s. 75). Çünkü varoluşsal olarak insan bir yere kök salmayı arzu eder. İnsanın kendini ait hissettiği yer tarafından kuşatılmaya ihtiyacı vardır. O nedenle Verne'in yolculuk anlatısı daha çok geri dönüş anlatısıdır. Verne'in anlatılarında eğer Fransa'dan bahsediliyorsa, Fransa (ve diğer Avrupalı ülkeler) ya bir çıkış yeridir ya da varış noktası. Dolayısıyla *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde geçen yerler genellikle Avrupa'nın sınırında ya da çevresinde yer alan,

maceracıların ve kâşiflerin seyahat ettikleri yerlerdir (Dupuy, 2013, s. 137). Geri dönüş önemlidir, çünkü eğer kahraman geri dönüp keşiflerini anlatmaz ise seyahat tamamlanmamış olur. Yine de *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde azda olsa geri dönemeyen, ya da geri dönse de aklını yitiren kahramanlar bulunur (Angenot, 2014, s. 22). Edebi metinlerde ya da sömürge anlatılarında, özellikle yabancı yerler ve insanlar tarafından cezbedilenler için sınırları geçmek (bu aynı zamanda kendi ve öteki arasındaki sınırı geçmek/yerleşmek/ilkelleşmek olabilir) tehlikeli bir iş olarak aktarılır. Yerleşmek aklını yitirmek anlamına gelir. Sömürge toprakları Avrupalı erkeği deliye döndürür (Lomba, 1998, s. 136).

Verne'in yolculuk anlatısı, okuyucunun bilinmeyen yerlerin doğasından kaynaklanan gizemli varlığına ve orada yaşayan yerli halklara doğru yola çıkmasını sağlar. Bilinmeyen gizemlidir, bu nedenle yazarı ve okuyucuyu kendisine doğru çeker (Alcocer, 2008, s. 2-4). Yabancı yerler aracılığıyla Verne, bilinen ve bilinmeyen, medeni ve medeni olmayan arasındaki çatışmayı inşa eder. Anlatılarını yazdığı yer (Fransa/burası/ev) ile anlatısının coğrafyası olarak seçtiği yer (yabancı yerler, Doğu, Transilvanya/orası/dışarı) arasındaki kültürel ve coğrafi mesafeyi kullanır (Verona, 2004, s. 138). Bilinmeyen yerlere yolculuk eden kahramanların amacı ise, buraları keşfetmek ve bilinen dünyanın sınırlarını genişletmektir (Dupuy, 2013, s. 137). Bu anlamda, Batılı kahraman ne kadar hareket halindeyse, bilinmeyen yerlerin insanları o kadar durağandır, sabit bir noktası vardır (Angenot, 2014, s. 19). Kahraman yola çıkar, bilinmeyen yerlerdeki engellerle mücadele eder, genelde zaferle geri döner, zayıf olan ise cezalandırılır (Winandy&Winandy, 1969, s. 99).

Sadece eserlerdeki kahramanlar değil, bu kahramanların arzuları, bilgisi, parası, kutsal/ruhani/tinsel olan da onlarla birlikte hareket halindedir. Verne'in anlatılarında hareketi engelleyen her türlü varlık ve olay olumsuzlanır. *Seksen Günde Devr-i Âlem* anlatısında polis memuru Fix'in Phleas Fogg'u durdurmaya çalışmasında ve *İnatçı Keraban* anlatısında Jön Türklerin koydukları vergi ile boğazın geçilmesini engellemeye çalışmalarında olduğu gibi. Hareket vurgusu hızın yüceltilmesi içindir. Çünkü hız, zamandan kâr edilmesini sağlar. Bu da yine modernizmin bir yüceltmesidir. Hızın temsili de Verne'in eserlerinde gemi ve tren gibi ulaşım araçları ile yapılır (Angenot, 2014, s. 19-23). Öte taraftan, Verne buharlı makine ile çalışan ve Batılı teknolojinin üstünlüğünü gösteren bu ulaşım araçlarını bilinmeyen yerlerin (Afrika'nın, Hindistan'ın, Amerika'nın), tüm bitki ve hayvanların bulunduğu faunanın içine sokar (Guillaume, 2014, s. 100). Böylece bilinmeyen yerlerin saf doğası Batılı akıl sayesinde bozulur ve bundan sonra medenileştirilmeye açık hale gelir.

19. yüzyıl coğrafi romanı sömürgecilikten etkilenir ve insanın (erkeğin) kendi çabası ve girişimleriyle çoğu zaman düşmanca davranan doğayı dönüştürebileceği, ona adapte olabileceği söylemini kurgular (Dupuy, 2013, s. 132). Doğanın dönüştürülebilmesi iddiası, barbar toplumların medenileştirilebilir olduğu fikrini dayatır. Verne'in eserlerinde de sömürgelerin Batılı kahraman tarafından ehlileştirildiği ve modernleştirildiği anlatılır. Batılı, sömürge insanını gelenekselliğin tahakkümünden kurtaran, onu medenileştirir. Avrupa'nın yayılma ve sömürgecilik politikaları ile yakından ilişkili anlatıların ürettiği *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde Verne kahramanlarının hangi uluslara ait olduklarına oldukça fazla vurgu yapar. Ulusların hem yükselişi hem de azınlıkların nasıl baskılandığını anlatılandırır (Unwin, 2005a, s. 6). Batılı ırkları/ulusları yüceltir. Asıl yücelttiği ise, Batılı erkektir. Batılı erkeği özne olarak kurabilmesi, sömürge insanının öteki olarak inşasına

bağlıdır (Paudyal, 2013, s. 91). Başka bir ifadeyle, Verne'in *Olağanüstü Yolculuklar* serisi, üstün Batı medeniyeti ile aşağı vahşi toplumları (Amerikan, Afrikalı veya Asyalı) bir araya getiren temsilin yolculuk anlatısıdır (Guillaume, 2014, s. 99). *Jangada* eserinde Verne'in, Amazon bölgesinde yaşayan yerlilere ilişkin 1800'lü yıllarda Avrupalılar tarafından oluşturulmuş söylemi yeniden ürettiği görülür (Alcocer, 2008, s. 1). Birçok eserinde olduğu gibi *Üç Rus ve Üç İngiliz'in Güney Afrika Serüvenleri*'nde Verne teknik ve bilim anlamında ilerlemiş Batılı medeniyet ile arkaik ve vahşi Güney Afrika arasında bir zıtlık kurgular. Anlatıda yerli halkın hayvansılaştırıldığı görülür. Afrikalı yerlilerin av hayvanı olarak görülmesi, 19. yüzyılın ırk teorilerinden kaynaklanır. Batılı ilerleme fikrine göre, toplumların ilerlemesi geri kalmış halkların yok olmasına bağlıdır. İlerlemenin yasası budur. Kızılderiler, Tazmanyalılar, Kuzey Amerika yerlileri ve belki de sömürgeleştirilmiş Araplar ilerleme uğruna yok olacaktır (Guillaume, 2014, s. 92-94). Üstelik *Dünyanın Merkezine Yolculuk* anlatısında Kuzey Kutbu, *Dünyadan Aya* anlatısında ay, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* anlatısında denizaltı keşfedilirken, Batılı erkeğin bilimsel ve teknolojik anlamda ilerlemiş olduğuna vurgu yapılır. Bilimsel ve teknik üstünlüğe sahip olan Batılı erkek, sömürgeleştirilmiş/yerli ötekine gözlerini dikerek bakar. Öteki bu anlatılarda barbarlar ve vahşiler olarak kurulurken, Batılı erkek medeniyetin ve ilerlemenin failidir (Paudyal, 2013, s. 92).

Şarkiyatçı metinlerde Avrupalı olmayan toplumlar Avrupa'nın kültürel rakibi olarak konumlandırılır. Bu anlamıyla bu toplumlar Avrupa'nın kendinde içkin olan ötekidir (Said, 1997, s. 13-14). Öteki usdışı, barbar, uyuşuk, şehvetli, tembel, statik, kadınsı, tarih dışı, gizemli ve fantastik ise; Avrupalı özne akılcı, ilerlemeci, medeni, erkeksi, tarihe yön veren, cinsellik anlamında ahlaki değerleri olan ve çalışkandır (Loomba, 1998, s. 47; Turner, 2001, s. 64; Pratt, 1992, s. 64; Spivak, 2009, s. 64-67). Doğu, negatif anlamlarla yüklü bir öteki olarak kurulur ve medeni dünyanın (Batı) tam sınırına yerleştirilir (Turner, 2001, s. 67). Örneğin *Karpatlar Şatosu* isimli eserinde Verne, 19. yüzyılın romanlara konu edinilen meşhur bir coğrafyayı kendisine sahne olarak seçer: Transilvanya ve Romanya. Tuna nehri, o dönemde Gotik edebiyatın önemli manzaralarındandır ve Batılı tahayyülde "vahşi Doğu" ile ilişkili olarak karanlık ve ürkütücü bir görünüme sahiptir. Aslında bu anlatının amacı bir "öteki Avrupa" yaratmaktır. Verne, bu eserinde hem Doğu'nun egzotik dekorunu hem de Batı'nın kurguladığı Gotik dekoru kullanır (Verona, 2004, s. 135-138).

Verne'in eserlerindeki öteki, ilerlemeyi hiçbir zaman tam anlamıyla anlayamaz ve ona karşı her zaman faydası olmayan bir direnç gösterir; ilerleme fikrinden hem korkar hem de merak eder (Paudyal, 2013, s. 91). Tıpkı *İnatçı Keraban* isimli romanının başkahramanı Keraban Ağa'da olduğu gibi. Keraban Ağa Osmanlı modernleşmesine karşı direnen ve gelenekselliği temsil eden bir kahramandır. Diğer taraftan, Verne anlatılarında tarihsel olarak geçmişte konumlandığı öteki coğrafyaları, kültürleri ya da bilinmeyen yerleri ilkel, vahşi, düşmanca, ama aynı zamanda çekici ve heyecanlı yerler olarak aktarır (Paudyal, 2013, s. 98). Çünkü şarkiyatçı metinlerde kadın cinselliği ile yüklenmiş olan öteki coğrafyalar (Doğu) bir taraftan bereketli, baştan çıkarıcı ve doğurgan; diğer taraftan uysal bir bakireden ziyade ehlileştirilmesi gereken vahşi bir kadındır (Schick, 2000, s. 100). Sonsuz cinsel lezzetin, ihtişamın ve sefahatin olduğu öteki coğrafyalar kadınsılaştırılır ve kadınsılaştırma onların medeniyetsizliğinin kaynağı olarak sunulur. Bu söylem onun Batılı tarafından sömürülebilmesini ve tahakküm altına alınabilmesini meşrulaştırır (Kontny, 2011, s. 135). Verne'in anlatılarında bilimi aktif bir şekilde pratik eden erkek kahramanları da keşifler

yaparken, maceradan maceraya koşarken bilinmeyen yerleri fethetmeyi, egemenliği altına almayı arzular (Winandy&Winandy, 1969, s. 98).

Öyleyse Verne'in, bilinen dünyadan bilinmeyen coğrafyalara doğru olan yolculuk anlatısı medeni dünya ile barbar yerler arasındaki mesafenin inşasına katılır. Avrupalı olan ile olmayan toplumlar arasındaki bu ayrımın şarkiyatçı temsiller yoluyla edebi metinlerde yer alışı Avrupalının diğer toplumlar üzerindeki ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal hâkimiyetini pekiştirir. Bilinmeyen coğrafyalara doğru olan yolculuk aslında bir kendini arayış, bir kaçıştır. Batılı bilinçaltında bastırıldığı arzularının tatmini için oraya gider. Bilinmeyen coğrafyalar, Batılının kendi vatanında yaşayamadığı ve bastırıldığı duygularını özgürce yaşayabildiği, bu nedenle deliye dönme tehlikesi ile karşı karşıya kalabildiği tehlikeli yerlerdir. Söz konusu kurgu macera unsuru olarak da kullanılır. Olağanüstü yolculuğa çıkan Batılı kahraman ise, mutlaka geri dönmelidir ki bilinmezlikten kurtulabilsin ve özgürlüğüne kavuşabilsin. Batılı kahramanın özgürleşmesini, bilinmeyen coğrafyaların özgürleştirilmesi takip eder. Verne'in eserlerinde özgürleştirme tıpkı şarkiyatçı bilgide olduğu gibi bilinmeyen coğrafyaların medenileştirilmesi olarak belirir. Önce bu coğrafyalar Batılının bilme arzusu nedeniyle keşfedilir, bilinir kılınır, başka bir ifadeyle bilinen dünyanın sınırları genişletilir ya da sonsuz bilinmezlikteki dünya bilinir kılınarak küçültülür; sonra bu coğrafyalardaki toplumsal yaşam Batılı ahlakla yeniden düzenlenerek medenileştirilir. Babarlık böylece ilerleme fikrinin dayattığı gibi ortadan kaldırılır ve medeni olanın sonsuz ve evrensel hâkimiyeti vücut bulur. Şarkiyatçı bilginin ödünç alındığı edebi metinlerde Batı ve Doğu arasındaki kültürel farkın vurgulandığı ve yeniden üretildiği görülür. Bu anlatılarda Batı, Doğu hakkında bilgi üretme iktidarına sahipken, Doğu onun bilgi nesnesi konumundadır. Bu gücünden dolayı Batılı Doğu'yu istediği gibi hayal eder ve kurgusunu gerçekmiş gibi sunar. Şarkiyatçı temsiller edebi metinlerde yeniden üretilirken Batı'nın Doğu'daki ekonomik, siyasal ve kültürel varlığı, yani sömürgecilik meşrulaştırılır. Bu anlamda edebiyatın ideolojik bir aygıt olarak işlev gördüğü iddia edilebilir.

SONUÇ

Edebiyat sosyolojisi, bir edebi metnin toplumsal dünya ile olan ilişkisine odaklanır. Bu bağlamda, edebiyatın toplumsal bir kurum gibi işlediğini ve yazıldığı dönemin ideolojik temsillerini barındırabileceğini kabul eder. Verne'in özellikle *Olağanüstü Yolculuklar* serisi içerisinde yer alan kitaplarına ve seri üzerine yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında, edebiyatın siyasal bir söylem alanı oluşturabildiği ve okuyucularına ideolojik temsiller aracılığıyla belli stereotipler dayatabildiği iddia edilebilir. Avrupalı (özellikle Fransız) çocukların ve ebeveynlerinin bilinmeyen yerler ve doğa hakkında bilgi edinebilmesini sağlamak amacı ile kaleme alınan ve bu nedenle çocuk edebiyatı kapsamına giren *Olağanüstü Yolculuklar* serisi döneminin ideolojik temsillerini barındırır. Çocuk edebiyatı aracılığıyla, çocuklar adına konuşan yetişkinler, onların nasıl davranmaları gerektiğine dair olan öğretilerini onlara öğretmeye çabalarlar. Böylece çocuklar yetişkinlerin tahakkümü altına girer.

Çocuğu edilgen kılan *Olağanüstü Yolculuklar* serisi, beri taraftan 19. yüzyıla egemen olan bilimsel, sömürgeci, siyasal, iktisadi ve şarkiyatçı söylemi yeniden üretir. Bunu bilinmeyen coğrafyaları edebi kurgusunun mekânı olarak seçerek yapar. Böylece Avrupalı toplumların Avrupalı olmayan toplumlara üstünlüğünü meşrulaştırır. Bu üstünlük anlatısı Avrupalı öznenin, öteki coğrafyalara müdahale edebilmesini, onları tahakkümü altına alabilmesini sağlar. Öteki coğrafyalar Aydınlanmanın gerektirdiği ilerleme fikri

doğrultusunda medeni Avrupalı toplumlara ya asimile ya da tabii olacaktır. Sömürgeci söylemin ihtiyacına uygun bir şekilde inşa edilen bu anlatı aynı zamanda şarkiyatçılıktan beslenir. Çoğunlukla Avrupa dışındaki yerleri edebi mekân olarak seçen Verne, bu yerleri şarkiyatçı temsillerle aktarır. Bu olağanüstü yerler hayali olarak kurgulanır, egzotik ve mistik öğelerle bezenir.

Öyleyse Avrupa'nın hemen sınırında yer alan öteki coğrafyalar Verne'in eserlerinde hayali olanı temsil eder. Çünkü öteki coğrafyalar henüz bilinmez ve onu bilmemek hayali unsurlarla kolayca bezeyebilmeyi sağlar. Verne'in eserleri hayal ile gerçekliğin iç içe geçtiği kurgulardan oluşur. Öteki coğrafyalar ne kadar hayali ise Avrupa bir o kadar gerçektir. Özne konumundaki Avrupa bilinen coğrafyayı, dolayısıyla gerçekliği imler. Gerçeklik ise ancak bilimle sağlanır. Pozitivizmin ve ilerleme fikrinin savunusunu yapan Verne bilimi edebi kurgusunun içine koyarken kurgusuna gerçeklik katar. Üstelik Verne, bilim insanı-maceracı kahramanlarını bilinmeyen yerlere gönderir. Amacı bilinmeyen yerlerin bilinir kılınmasıdır. Öyleyse öteki coğrafyalar Avrupa'nın bilgi nesnesi olarak Verne'in eserlerinde yer bulur. *Olağanüstü Yolculuklar* serisinde bilimsellik söyleminin edebiyat aracılığıyla yeniden üretildiği söylenebilir. Hatta bilimsel anlatılar mitselleştirilir ve yazar kendi mitosunu yaratır.

Sonuç olarak, edebiyatın toplumsal dönüşümler hakkında bilgi verdiği ve ideolojik temsilleri barındırdığı kabul edilebilir. Öyleyse edebiyatın toplumun bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür; ancak edebiyat toplum tarafından kolayca belirlenen bir toplumsal kurum değildir. Sanatsal bir üretim olan edebiyat, toplumsal olanı alır, işler ve onu başka bir şeye dönüştürür. Bu dönüşen şey yeni bir toplumsallık yaratır. Bu nedenle edebi metinlerin sosyolojik yorumu toplumsal olanı anlamlandırabilmek için işlevsel bir yere sahiptir. *Olağanüstü Yolculuklar* serisi yeni bir toplumsallık yaratır ve okuyucusunun döneme egemen olan dünya görüşü doğrultusunda dönüşmesini bekler.

SUMMARY

The literary production of Jules Verne (1828-1905/ the French author) is an important research object in the field of sociology of literature because it reflects the social characteristics of the period in which he lived. Sociology of literature, which focuses on the relationship of the literary text with the external world, accepts literature as a social institution and a social phenomenon. The *Extraordinary Journeys* series, which made Verne a famous author, was written to enable European (especially French) children and their parents to learn about unknown places and nature. The Series convey important information about the social structure of 19th-century Europe and are witnessing the period. In this context, the sociological interpretation of the Series makes it possible to understand both the economic, political, cultural institutions and the influence of the social on literature.

In this study, starting from Verne's *Extraordinary Journeys* series, it will be problematized how literature was articulated to the production and reproduction of the political discourse/ideology/representations of the period in which it was produced. In other words, it will be claimed that literature can create a political discourse space by reproducing the dominant ideology. The *Extraordinary Journeys* series include the myths of the Occident about nature and unknown places and repeat the modernist claim that nature and unknown places should be dominated by making known. Verne carries the values, ideological

representations, colonial and orientalist discourses of the powers that dominated the 19th-century into his books and participates in their reproduction.

There aren't many scientific studies about Verne's books in Turkey. But especially the sociological analysis of Verne's books by social scientists living in the non-European societies, which are depicted by the author with European eyes, can fill an important gap. This study aims to motivate Turkish researchers to analyse this kind of literary and artistic works from the sociological perspective.

In this study, the ideological representations used by Verne in his *Extraordinary Journeys* series were tried to be revealed by looking at the academic studies in foreign literature on the Series. It is concluded that the *Extraordinary Journeys* series reproduce the scientific, colonial, and orientalist discourse of the 19th-century and construct the unknown geographies (non-European societies) as others that need to be civilized while establishing the European man as a subject. The environment in which the author lives and the dominant ideologies of the period have an important influence on Verne's literary production. At a time when science was glorified, Verne transfers his positivist ideas to literature and uses literature as an instrument in spreading these ideas. Nature and unknown geographies are included as the object of knowledge in his literature. The aim is to produce scientific narratives about these places and to make them known. Thus, he glorifies scientific narratives in his texts. The scientific discourse is followed by colonial and orientalist discourse. The author fictionalizes these places as Europe's other. With this discourse, which is produced through literature and providing detailed information about the other, the subordination of unknown places to the European subject is legitimized. Ultimately, Verne's literature ensures that ideological discourses are embraced by readers and are constantly reproduced. The fact that his books written in the 19th-century have been still reading by the children of the world today ensures the continuity of the discourse. So the hierarchy/unequal power relationship between European and non-European societies or between man and nature is fixed.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Saha araştırmasına dayanmamaktadır.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada telif konuları olacak görsel kullanılmamıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	No images and photos used in the study.

SEEFAD

KAYNAKÇA

- Akın, M. H. (2006). Jules Verne'in *Yirminci Yüzyılda Paris* adlı romanından bir dönemin bilim algısını okumak. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 16, 183-190. Erişim adresi: <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/11684/Mahmut%20H.%20AKIN.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Alcocer, R. (2008). Along the banks of the Amazon: ethnicity and crosscultural imaging in Jules Verne's *La Jangada*. *Reconsidering Comparative Literary Studies*, 5(1), 1-17. Erişim adresi: <http://ejournals.library.vanderbilt.edu/index.php/ameriquets/article/view/112>.
- Alver, K. (2006). Edebiyat sosyolojisi ve hayat. *Sosyoloji Dergisi*, 15, 105-118. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/593328>.
- Andı, M. F. (1998). Türk edebiyatında Jules Verne tercümeleleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28, 65-80. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/158013>.
- Angenot, M. (2014). Jules Verne: the last happy utopianist. P. Parrinder (Ed.), *Science fiction: A critical guide* içinde (s. 18-33). London and New York: Routledge.
- Barthes, R. (1957). *Mythologies*. Paris: Editions du Seuil.
- Bayramoğlu, N. (2009). Önsöz: Sizi Mösyö Verne'le Tanıştıralım. V. Dehs (Yaz.), *Jules Verne: Eleştirel bir biyografi* içinde (s. 9-16) (S. Altınçekiç, Çev.). İstanbul: İthaki Yay.
- Dehs, V. (2009). *Jules Verne: Eleştirel bir biyografi* (S. Altınçekiç, Çev.). İstanbul: İthaki Yay.
- Dupuy, L. (2011). Jules Verne et la géographie française de la deuxième moitié du XIXème siècle. *Annales de géographie*, 679, 225-245. Erişim adresi: <https://www.cairn.info/journal-Annales-de-geographie-2011-3-page-225.htm>.
- Dupuy, L. (2013). Jules Verne's extraordinary voyages, or the geographical novel of the 19th century. *Annales de géographie*, 690(2), 131-150. Erişim adresi: https://www.cairn-int.info/article-E_AG_690_0131--jules-verne-s-extraordinary-voyages.htm.
- Emre, A. (2019). *Jules Verne'in Osmanlısı: İnatçı Keraban*. İstanbul: Temmuz Yay.
- Etensel İldem, A. (2005). Kéran le tétu, roman d'aventures et/ou roman orientaliste?. *Caietele Echinoux*, 9, 131-138.
- Evans, A. B. (1992). Jules Verne. C. S. Brosman (Ed.), *Dictionary of literary biography: Nineteenth-century french fiction writers, 1860-1900* içinde (s. 275-297). Detroit: Gale.
- Guillaume, I. (2014). Aventures de trois Russes et de trois Anglais dans l'Afrique australe. Les enjeux de la chasse chez Jules Verne. *Romantism*, 165(3), 87-100. Erişim adresi: <https://www.cairn.info/revue-romantisme-2014-3-page-87.htm>.
- Harpold, T. (2005). Verne's Cartographies. *Science Fiction Studies: A Jules Verne Centenary*, 32(1), 18-42. Erişim adresi: <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/95/harpold95-images.htm>.
- Haser, M. (t.y.). Bizim Jules Verne. *geoCED (Coğrafya Eğitimi Derneği Süreli Yayını)*, 4, 39-50. Erişim adresi: http://www.geoced.org/bizim-jules-verne/#_ftn1.
- Jackson, P. (1989). *Maps of meaning: An introduction to cultural geography*. London and New York: Routledge.
- Kıran, Z. (2005, 31 Mart). Ölümünün 100. yılında Jules Verne. *Cumhuriyet Kitap*, 78, 20-22.

- Kontny, O. (2011, Ağustos-Eylül-Ekim). Üçgenin tabanını yok sayan Pythagoras: oryantalizm ve ataerkillik üzerine. *Oryantalizm I, Doğu-Batı Dergisi*, 20(I), 121- 136.
- Loomba, A. (1998). *Colonialism/Postcolonializm*. London and New York: Routledge.
- Moran, B. (2008). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yay.
- Özcan, N. (2008). Jules Verne'den bir Osmanlı hicvi: İnatçı Keraban. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 59-67. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/16651>.
- Parla, J. (2018). *Efendilik, şarkiyatçılık, kölelik*. İstanbul: İletişim Yay.
- Paudyal, B. P. (2013). *Imperialism and the sublime in the science fictional works of Jules Verne* (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Hawai'i At Mānoa.
- Pratt, M. L. (1992). *Imperial eyes: Travel writing and transculturation*. London and New York: Routledge.
- Said, E. W. (1997). *L'Orientalisme: l'Orient créé par l'Occident*. Paris: Edition du Seuil.
- Sapiro, G. (2019, Aralık). *Edebiyat sosyolojisi* (E. C. Gürcan, Çev.). Ankara: DoğuBatı Yay.
- Schick, İ. C. (2000). *Batının cinsel kıyısı: Başkalıkçı söylemde cinsellik ve mekânsallık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Smyth, E. J. (2000). Verne, SF, and modernity: An introduction. E. J. Smyth (Ed.), *Jules Verne: Narratives of Modernity* içinde (s. 1-10). Liverpool: Liverpool University Press.
- Spivak, G. C. (2009). *Les subalternes peuvent-elles parler?* (J. Vidal, Çev.). Paris: Editions Amsterdam.
- Turner, B. S. (2001). On the Concept of Axial Space: Orientalism and the Originary. *Journal of Social Archaeology*, 1(1), 62-74. doi: [10.1177/146960530100100105](https://doi.org/10.1177/146960530100100105).
- Unwin, T. (2005a). Jules Verne: Negotiating change in the nineteenth century. *Science Fiction Studies*, 32(1), 5-17. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/4241318?casa_token=ECO1ffpLiacAAAAA%3A9z5kTTjowUrY5iOvOjXqmhjH_vm0cny3mFaJuocBgjvLKqATyKLTIAgP2-20Lj4G21Ud8b3-kaAj2OK4ydT9IP6PCMIhsHUoMSn0ug4Z7gpQto15VAZ&seq=1#metadata_info_tab_contents.
- Unwin, T. (2005b). *Jules Verne: Journeys in writing*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Verona, R. M. (2004). Jules Verne in Transylvania. *The Comparatist*, 28, 135-150. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/44367224?casa_token=x9me_CIVnKEAAAAA%3ALTIFudbgZ1Zx_--Safu64rQjVfKZA8LyEOvTdml2cASPcwfyq2fKJv9PtXi8Cob7jTq-piDExfG4OkG0OSxkRW9ogTUD7pxVfUxtytybckBnszuTEREk&seq=1#metadata_info_tab_contents.
- Vierne, S. (1989). *Jules Verne: Mythe et modernité*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Winandy, A. & Winandy, R. (1969). The twilightzone: Imagination and reality in Jules Verne's Strange Journeys. *Yale French Studies: The Child's Part*, 43, 97-110. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/2929639?casa_token=iwfhPBUjNQcAAAAA%3AAs4nIg5tfmduUvhp7WharDNIZVi8-JS--9mH3bTSTf5iw36m4K3cAMufzNITK1q-MAA4UbjvhDNMNzOqCIWbubxqRBRedHhMjx0UB8gwrFb1ddRW6BD8&seq=1#metadata_info_tab_contents.